

FRANS HALS MUSEUM

Lespakket Frans Hals

Dit lespakket gaat over Frans Hals. Hij was de beroemdste Haarlemse schilder uit de Gouden Eeuw. Het Haarlemse Frans Hals Museum is naar hem vernoemd. Dit lespakket gaat vooral over de schilderijen die in het Frans Hals Museum hangen. Het pakket geeft een beeld van de kunstenaar en zijn schilderijen. Het is bedoeld om je op weg te helpen bij het maken van een werkstuk of het voorbereiden van een spreekbeurt over Frans Hals.

Op de website van het Frans Hals Museum, www.franshalsmuseum.nl, staat nog meer informatie. Zoals een virtuele wandeling langs alle schilderijen van Frans Hals, met per schilderij achtergrondinformatie.

Wil je nog meer details over zijn leven of schilderijen weten, dan kun je bij de openbare bibliotheek terecht. Maar ook de afdeling Publiekszaken van het Frans Hals Museum is voor vragen te bereiken onder het telefoonnummer 023- 5115792.

Heel veel succes met het maken van je werkstuk of spreekbeurt.

f. Hals

Schilderijen van Frans Hals

Frans Hals is beroemd geworden door de vele portretten die hij geschilderd heeft. Er zijn nog ongeveer 200 schilderijen van hem bekend. Hij heeft er veel meer gemaakt, maar die zijn verloren gegaan. Het Frans Hals Museum heeft 12 schilderijen van Frans Hals. De meeste schilderijen zijn portretten. Portretten waren populair en veel gevraagd. Frans Hals maakte verschillende soorten portretten:

- portretten van één persoon
- groepsportretten
- huwelijksportretten en
- tegenhangers of pendant portretten.

Als een foto

Schilderijen kostten veel geld. Daarom waren het in de zeventiende eeuw vooral de rijke Haarlemse burgers die zich lieten schilderen door Frans Hals. Portretschilderijen werden meestal in opdracht gemaakt. Het was zeker dat ze verkocht zouden worden. Dit kan een reden zijn waarom Frans Hals vooral portretten maakte, hij had een groot gezin waar hij voor moest zorgen. De burgers lieten niet alleen een schilderij maken omdat Frans Hals zo goed kon schilderen; er bestond nog geen fotografie. Om dan toch een afbeelding van zichzelf of hun familie te hebben, bestelden ze een schilderij bij een schilder. Portretten waren vaak bedoeld als herinnering. Er werden bijvoorbeeld portretten gemaakt bij een huwelijk of als iemand afscheid nam bij een vereniging of instelling.

Portretten

De portretten van Nicolaes van der Meer en zijn vrouw Cornelia Vooght zijn pendants of tegenhangers. Dat betekent dat de schilderijen bij elkaar horen. Frans Hals schilderde sommige mensen meer dan een keer. In 1616 had hij Nicolaes van der Meer al eens geschilderd op een schuttersstuk.

Frans Hals maakte ook hele grote groepsportretten. De schuttersstukken en de regentenstukken.

Prenten

Geschilderde portretten werden ook gebruikt als voorbeeld voor prenten. Het kleine portretje van Schrevelius (uit 1617) heeft Frans Hals bijvoorbeeld met dit doel gemaakt. De prenten kon hij dan uitdelen, als een soort visitekaartje.

Lachen

Vrolijk lachende mensen zoals je die tegenwoordig op familiefoto's ziet, zul je op de meeste schilderijen niet tegenkomen. Een geslaagde (en dus rijke) burger was zeer netjes en deftig. Dit wilden ze ook uitstralen met hun portretten.

Nicolaes van der Meer, 1631

Cornelia Vooght, 1631

Schuttersstukken

In 1616 maakt Frans Hals zijn eerste grote groepsportret: het schuttersstuk van de Sint-Jorisschutterij. Tussen 1616 en 1639 schilderde Frans Hals in totaal zes schuttersstukken; vijf voor de Haarlemse schutterijen en een voor een Amsterdamse schutterij. Het laatste heeft hij nooit afgemaakt, dat heeft een andere schilder voor hem gedaan. De vijf schilderijen van de Haarlemse schutterijen hangen allemaal in het Frans Hals Museum.

Schutters van de Sint-Jorisschutterij, 1616

Schutters en schutterijen

In Haarlem waren twee schutterijen, de Sint-Jorisschutterij en de Cluveniersschutterij. Schutters verdedigden de stad en bewaakten de openbare orde. Elke stad had een of meer schuttersverenigingen. Schutters hadden niet alleen militaire taken, ook ceremoniële. Als er bijvoorbeeld hoog bezoek kwam moesten de schutters aantreden. De schutters moesten hun eigen wapenuitrusting betalen. Niet iedereen had zoveel geld en daarom zaten er eigenlijk alleen maar rijke burgers bij de schutterij.

Stadsbestuur:

Vier burgemeesters zorgden voor het dagelijks bestuur. Zij werden bijgestaan door 32 mannen in de 'vroedschap'. Dat was een soort gemeenteraad. De rechtspraak werd door de schout en zeven schepenen gedaan. Al de genoemde mannen kwamen uit rijke families.

Het stadsbestuur benoemde de officieren van de schutterij. Er waren vijf rangen. Van laag naar hoog waren dat: vaandrig, luitenant, kapitein, fiscaal (penningmeester) en kolonel.

Maaltijd van de officieren van de Sint-Jorisschutterij, 1627

Aan het hoofd van de schutterij stonden de officieren. Zij kwamen uit de hoogste kringen van de bevolking en werden voor drie jaar

Vergadering van officieren en onder-officieren van de Cluveniersschutterij, 1633

benoemd. Na afloop van deze drie jaar, de ambtstermijn, lieten de officieren zich soms als groep portretteren op een schuttersstuk. Deze schuttersstukken werden opgehangen in de Doelen, de verenigingsgebouwen van de schutters.

In 1639 schildert Frans Hals de “officieren en onderofficieren van de Sint-Jorisschutterrij”.

Op dit schilderij staan negentien mannen. Als je goed kijkt zie je links boven een man die een beetje verscholen staat achter de rest. (De tweede van links op de achterste rij). Dit is de schilder zelf. Hij was eigenlijk niet hoog genoeg in

rang om ook op het schilderij te mogen, maar omdat hij de schilder was vonden de officieren het goed dat hij zichzelf er ook op zou zetten. Maar dan wel een beetje verscholen...

Officieren en onderofficieren van de Sint-Jorisschutterij, 1639

Eten

De officieren kregen aan het eind van hun ambtstermijn een maaltijd aangeboden. Deze feestmaaltijden konden flink uit de hand lopen. Ze duurden soms wel een hele week! Dit kon leiden tot '*grote onmatelijke verslindinghe van Spijs ende Dranck*'. Het stadsbestuur vond dat iets te ver gaan en bepaalde dat de maaltijden nog maar maximaal drie dagen mochten duren. Deze officiersmaaltijden zijn te zien op drie van de

schuttersstukken van Frans Hals. Hiernaast zie je er daar één van.

Maaltijd van de officieren van de Cluvenierschutterij, 1627

Regenten van het Oudemanshuis, 1664

Regentessen van het Oudemanshuis, 1664

Regentenstukken

Andere groepsportretten die Frans Hals schilderde, waren Regentenstukken. Hij heeft er drie gemaakt. Twee voor het Oudemanshuis en één voor het Sint-Elizabetsgasthuis. Regenten en regentessen zijn bestuurders van

liefdadigheidsinstellingen in de stad. Dat waren bijvoorbeeld ziekenhuizen, weeshuizen en bejaardenhuizen. De vrouwen van het bestuur zorgden ervoor dat alle huishoudelijke zaken goed geregeld waren. De mannen zorgden voor de financiën. Op regentenstukken staan – op de achtergrond - vaak ook de binnenvader en binnenmoeder. Deze binnenvaders en binnenmoeders hadden de dagelijkse leiding in het tehuis. Alleen rijke en invloedrijke Haarlemse burgers waren regent. Het was een erebaan.

De twee regentenstukken van het Oudemanshuis zijn de laatste die Frans Hals heeft gemaakt. Hij was toen al meer dan tachtig jaar.

Het Oudemannenhuis is nu het Frans Hals Museum. Op het regentenstuk van het Oudemannenhuis staat één man er een beetje raar op. Heel lang dacht men dat Frans Hals de man belachelijk maakte en hem dronken had afgebeeld. Nu weet

men dat de man een ziekte had, waardoor de helft van zijn gezicht verlamd was. Frans Hals schilderde de mensen dus zoals ze echt waren.

Schilderstijl

Frans Hals was heel goed in het schilderen van mensen in verschillende houdingen en met verschillende gezichtsuitdrukkingen. Zijn manier van schilderen was heel opvallend. Hij had een losse schilderstijl waarbij alle verfstreken goed te zien zijn. Van dichtbij lijkt het of je alleen maar verflodders ziet maar als je een stukje van het schilderij af gaat staan zie je dat die klodders opeens een hand worden!

Voor zijn tijd was deze manier van schilderen heel bijzonder want de andere schilders probeerden zo precies mogelijk te schilderen. Zo precies dat het bijna een foto lijkt.

In de negentiende eeuw waren de impressionisten helemaal weg van de manier van schilderen van Frans Hals, ze zagen hem als voorbeeld. Toen Vincent van Gogh een schilderij van Frans Hals zag, zei hij: *“Wat is het een genot zo’n Frans Hals te zien, wat is het heel anders dan de schilderijen [...] waar zorgvuldig alles op dezelfde wijze is gladgestreken”*. Als je bedenkt dat de impressionisten rond 1880 schilderden, zie je dat Frans Hals zijn tijd meer dan 200 jaar vooruit was! Maar ook in zijn eigen tijd was Frans Hals populair om zijn manier van schilderen.

Regenten van het Sint-Elizabethsgasthuis, 1641.

Genrestukken

Frans Hals maakte ook nog andere soorten schilderijen, zogenaamde genrestukken. Dit zijn schilderijen met onderwerpen uit het dagelijks leven maar met een diepere, verborgen betekenis. Op de genrestukken zie je vrolijke kinderen, volksfiguren en toneelspelers. Een schilderij van een jongen met een fluit is vaak niet zomaar een leuk portret van een jongen met een fluit. De fluit heeft te maken met luisteren; het schilderij is een afbeelding van het gehoor. Een voorbeeld van zo’n genrestuk is het schilderij van Judith Leyster (zie verderop).

Het Frans Hals Museum heeft geen genrestuk van Frans Hals, maar het Rijksmuseum in Amsterdam heeft er wel een: “de vrolijke drinker”. Voor meer informatie kun je kijken op de [website van het Rijksmuseum](#).

Het leven van Frans Hals in jaartallen

1581 – 1585

Frans Hals wordt geboren in Antwerpen. Hij is de zoon van de **lakenwever** Franchois Hals en Adriana van Geertenryck. Wanneer hij precies is geboren is niet bekend omdat er geen **geboorte-akte** is.

1585

Spanje verovert Antwerpen. Veel Vlamingen (ongeveer 43%) vluchten naar het Noorden.

De familie Hals vlucht naar Haarlem. Haarlem is een echte textielstad. Dus kan de vader van Frans Hals er gemakkelijk werk vinden.

1591

De ouders van Frans Hals laten zijn broer Dirck dopen. Dit is het eerste bewijs dat de familie Hals in Haarlem woont.

1603

Waarschijnlijk volgt Frans Hals zijn schildersopleiding bij **Karel van Mander**. In 1603 verlaat Van Mander Haarlem en eindigt de leertijd van Frans Hals.

1610

Op 27-jarige leeftijd wordt Frans Hals lid van het **Sint-Lukasgilde** in Haarlem. Hij mag zich nu zelfstandig schilder noemen en hij kan leerlingen aannemen. Eén daarvan is waarschijnlijk zijn broer Dirck. Hiernaast zie je een schilderij van

Fluitspelende vrouw, geschilderd door

Dirck Hals in 1630

Frans Hals trouwt omstreeks 1610 met Anneke Harmensdr.

1611

Op 2 september wordt Hals' eerste zoon, Harmen, gedoopt. Harmen wordt later ook schilder.

Frans Hals schildert het portret van Jacobus Zaffius. Het is het vroegste werk dat we van hem kennen.

1612

Frans Hals wordt lid van de **schutterij** van de Sint-Jorisdoelen. Hij blijft zeker lid tot 1624.

Lakenwever: Laken is een gladde wollen stof die op een weefgetouw werd gemaakt. In Haarlem waren in de 17de eeuw veel lakenwevers werkzaam. Haarlem was beroemd om de bloeiende textielindustrie en de textielhandel.

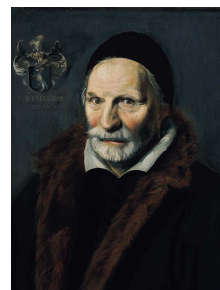
Geboorte-akte: Een geboorte-akte is een document dat door de kerk, de stad of de gemeente wordt gemaakt als bewijs dat iemand geboren is.

Karel van Mander

Karel van Mander (1548–1606) was een Zuid-Nederlandse schilder en schrijver die in Haarlem woonde. Hij is vooral bekend door zijn "Schilderboek" dat hij in 1604 schreef. In het boek vertelt hij over het leven en werk van 15de- en 16de-eeuwse schilders.

Sint-Lukasgilde: Frans Hals was lid van het Sint-Lukasgilde. Het Lukasgilde was een beroepsvereniging voor kunstenaars. Het gilde is genoemd naar de evangelist Lukas. Hij was de beschermheilige van het gilde. Volgens een legende zou de evangelist Lukas een portret hebben gemaakt van Maria en haar kind Jezus.

Portret van Jacobus Zaffius geschilderd in 1611.

1615

Anneke Harmensdr sterft en laat Frans Hals achter met twee kleine kinderen. Frans Hals gaat voor drie maanden op reis naar Antwerpen. Zijn kinderen worden verzorgd door een oppas.

1616

Frans Hals maakt het schilderij "Maaltijd van de officieren van de Sint-Jorisschutterij". Ook wordt hij in dit jaar lid van de **rederijkerskamer** "De Wijngaardranken". Hij blijft lid tot 1624.

1617

Op 12 februari trouwt Frans Hals met Lysbeth Reyniersdr. Zij is op dat moment hoogzwanger van hun dochter Sara. In totaal zullen ze 11 kinderen krijgen. Zie **zijn kinderen**. Vier van zijn zoons uit dit huwelijk (Frans, Johannes, Reynier en Nicolaes) worden later ook schilder. Johannes krijgt als bijnaam "Gouden Ezel".

1629

In opdracht van het stadsbestuur restaureert Frans Hals enkele schilderijen die in het stadhuis hangen.

1631

Frans Hals wordt aangeklaagd door een slager omdat hij nog 42 gulden moet betalen. Zie **schulden**.

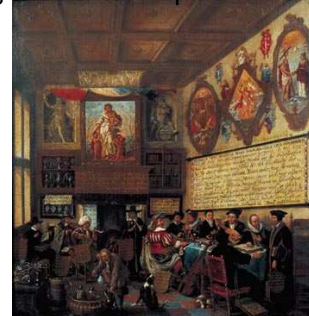
1633

De officieren van een Amsterdamse schutterij vragen Frans Hals om hun portret te schilderen. Zij spreken af dat hij **60 gulden per portret** krijgt. De officiële titel van het schilderij is 'Vergadering van officieren en onderofficieren van de Cluveniers', maar tegenwoordig is het beter bekend als 'De Magere Compagnie', omdat de mannen die erop staan zo dun lijken. Dit schilderij hangt in het Rijksmuseum in Amsterdam.

Rederijkerskamer:

Een vereniging van dichters en toneelspelers. Amateurs kwamen bij elkaar om te schrijven, te dichten, te zingen en toneel te spelen.

Schulden

Frans Hals heeft een groot gezin. Soms is het moeilijk om genoeg geld te verdienen. Hij heeft vaak schulden. In 1654 betaalt hij zijn schuld bij een bakker af met drie bedden met beddengoed, een eikenhouten kast, een tafel en een paar schilderijen.

Zijn kinderen zorgen voor nog meer geldproblemen. In 1645 moet Frans Hals in Vianen (bij Utrecht) 60 gulden betalen en een dag schilderen omdat zijn zoon Harmen een huurschuld heeft.

De Grote Houtstraat geschilderd door Nicolaes Hals, ca 1655

60 gulden per portret

In de tijd dat Frans Hals leefde had geld een andere waarde. Je denkt misschien "60 gulden is ook niet veel voor een portret". Maar als je weet dat een timmerman in een heel jaar ongeveer 200 gulden verdiende zie je dat het best veel is.

1635

Judith Leyster, een oud-leerling van Frans Hals, dient een officiële klacht in bij het Sint-Lukasgilde over Frans Hals omdat hij een leerling zou hebben aangenomen die bij haar was weggelopen.

1636

Frans Hals moet naar Amsterdam om het schuttersstuk te voltooien (zie 1633). Frans Hals ligt met een zeer been op bed en zegt dat hij zo veel mogelijk in Haarlem wil schilderen. De schutters laten het schilderij in 1637 afmaken door de Amsterdamse schilder Pieter Codde.

1644

Frans Hals wordt voor een jaar benoemd tot bestuurslid ('vinder') van het Sint-Lukasgilde.

1646

In de periode 1646-51 is de schilder Pieter Gerritsz van Roestraten schildersknecht bij Frans Hals. In 1654 trouwt hij met Adriaentgen, een dochter van Frans Hals.

1661

Frans Hals hoeft geen contributie meer te betalen aan het Sint-Lukasgilde. Een jaar later vraagt hij bij het stadsbestuur om ondersteuning. Hij krijgt 200 gulden en turf voor de winter. Het stadsbestuur betaalt ook zijn huishuur.

1664

Frans Hals schildert de groepsportretten van de regenten en de regentessen van het Oudemannenhuis in Haarlem. Het zijn z'n laatste grote opdrachten.

1666

Op 1 september wordt Frans Hals begraven. Hij is ongeveer 82 jaar geworden.

Zijn graf is in de Sint-Bavokerk op de Grote Markt in Haarlem.

Judith Leyster

Judith Leyster was de eerste vrouwelijke schilder in Haarlem. Ze was een leerling van Frans Hals. Haar schilderstijl lijkt erg op die van haar leermeester. Dit is een van haar schilderijen, "De vrolijke drinker", een figuur die veel in toneelvoorstellingen voorkwam.

De vrolijke drinker, geschilderd door Judith Leyster in 1629

Zijn kinderen

Uit zijn eerste huwelijk blijft alleen Harmen in leven. Uit zijn tweede huwelijk heeft hij elf kinderen:

1617: Sara.

1618: Frans Hals de Jonge.

ca. 1620: Johannes (Jan).

1623: Adriaentgen.

1624: Jacobus.

1627: Reynier.

1628: Nicolaes.

1631: Maria

1634: Susanna.

Onbekend geboortjaar: Pieter en Anthonie.

Zijn zoon Pieter is zwakzinnig. Frans Hals krijgt in 1637 geld van de stad om hem te kunnen verzorgen. Uiteindelijk wordt hij opgenomen in het "tucht- en werkhuis". Ook zijn oudste dochter Sara is hier korte tijd opgenomen omdat ze voor de tweede keer zwanger is zonder getrouwd te zijn. In ditzelfde huis werd ook Malle Babbe verzorgd, van wie Hals een portret heeft gemaakt.

Grote Markt met Bavo geschilderd door Gerrit Berckheyde in 1696